

obou stranách zelené, naspodu na žilkách štětinatě chlupaté, dolní křídlatě řapíkaté, až 30 cm dl., lyrovitě peřenosečné, s velkým srdčítým až srdčité většinou koncovým úkrojkem a jedním párem postranních úkrojků, ostatní šir. bázi přisedlé až objímavé. Úbory 40–45 mm v průměru, v koncové chocholičnaté latě, zákrov 3řadý; zákrovní listy střešovitě uspořádané. Květy jazykovité s korunou modrou, 25–30 mm dl. Nažky podlouhle elipsoidní, se 6 krátce chlupatými žebry. VII–VIII. Hkf.

Někdy pěstován v parcích a zahradách jako okrasná trvalka (např. Praha-Vršovice, Průhonice, Doksany, Litomyšl, Vysoké Mýto, Mačkov u Blatné, Červený Dvůr u Chvalšín, Český Krumlov, Uherčice u Vranova nad Dyjí, Věžky, Hořovice a Uhřetice na Kroměřížsku, Slavkov u Brna, Rájec nad Svitavou) a zplaňuje (Všenory, Smržovka, Sušice). Naše rostlina patří k subsp. *uralensis* (ROUY) P. D. SELL, původní na Urale. Nominální subspecie se odlišuje tmavě fialovou barvou koruny a ztlustlými větvemi květenství; původní je na Kavkaze.

4. *Mycelis* CASS. – mléčka *)

Mycelis CASSINI IN CUVIER Dict. Sci. Natur., ed. 2, 33:483, 1824. – Syn.: *Lactuca* L. sect. *Mycelis* (CASS.) DC. Prodr. 7/1:139, 1838. – *Lactuca* subgen. *Mycelis* BABCOCK, STEBBINS et JENKINS Cytologia, Fujii Jubil. Vol. 191, 1937, p. p.

Lit.: THOMPSON R. C., WHITAKER T. W. et KOSAR W. F. (1941): Interspecific genetic relationships in *Lactuca*. J. Agric. Res. 63:91–107. – JANSSEN J. M. et LINDENMAYER A. (1987): Models for the control of branch positions and flowering sequences of capitula in *Mycelis muralis* (L.) Dumort. (Compositae). New Phytol. 105:191–220. – OSBORNE B. A. et CLABBY G. (1991): Ecophysiology of *Mycelis muralis* (L.) Dumort. in the Burren, Co. Clare, Ireland. Bot. J. Scotl. 46:27–46. – CLABBY G. et OSBORNE B. A. (1994): History, distribution and ecology of *Mycelis muralis* (L.) Dumort. (Asteraceae) in Ireland. Proc. Roy. Irish Acad. 94B:57–73. – KISIEL W. et BARSZCZ B. (1995): Sesquiterpenes and phenolics from *Mycelis muralis*. Pol. J. Chem. 69:1298–1300. – CLABBY G. et OSBORNE B. A. (1999): Biological flora of the British Isles, no 204: *Mycelis muralis* (L.) Dumort. (*Lactuca muralis* (L.) Gaertner). J. Ecol. 87:156–172.

Vytrvalé, bohatě mléčící byliny. Lodyhy přímé, jednoduché nebo větvené, duté. Listy střídavé, kracovitě, laločnaté, nejdolejší řapíkaté, výše na lodyze zpravidla přisedlé, ± objímavé. Úbory malé až středně velké, (3–)5květé, četné, v rozkladitě latě; zákrov úzce válcovitý, dvouřadý, vnější zákrovní listy mnohem kratší než vnitřní; lůžko úboru ploché, bez plevek, lysé. Všechny květy jazykovité, oboupohlavné, ± delší než zákrov, žluté; nitky tyčinek srůstající s korunou trubkou až do její hor. části; čnělka drsně chlupatá, blizna dvouramenná. Nažky větvenité až úzce obvejcovité, zploštělé, podélně žebnaté, téměř černé, s krátkým zobánkem, s bílým, opadavým dvouřadým chmýrem z vnějších tenkých, krátkých, hladkých paprsků a vnitřních tlustších, drsných a mnohem delších paprsků. – Asi 35 druhů v Eurasii a Africe. – Protandr. Entomogam. Autogam. Alogam. Anemochor.

1. *Mycelis muralis* (L.) DUMORT. – mléčka zední Tab. 86/1

Mycelis muralis (LINNAEUS) DUMORTIER Fl. Belg. 60, 1827. – Syn.: *Prenanthes muralis* L. Sp. Pl. 797, 1753. – *Chondrilla muralis* (L.) LAM. Fl. Franç. 2:105, 1779. – *Lactuca muralis* (L.) GAERTNER Fruct. Sem. Pl. 2, tab. 158, 1791. – *Cicerbita muralis* (L.) WALLR. Sched. Crit. 436, 1822.

Exsikáty: PETRAK Fl. Bohem. Morav. Exs., no 1090. – Extra fines: Eston. Pl., no 182, 182a. – Fl. Distr. Bacov. Exs., no 272. – Fl. Rom. Exs., no 1584. – Fl. Siles. Exs., no 16. – HAYEK Fl. Stir. Exs., no 1091. – Herb. Fl. Ross., no 973. – Pl. Ital. Exs., no 146. – Pl. Polon. Exs., no 378a, b. – Pl. Suec., no 2917.

Vytrvalé byliny, (25–)35–100(–150) cm vys. Oddenek krátký, s mnoha tenkými kořeny. Lodyha přímá, jednoduchá, oblá, dutá, hladká, lysá, zelená, někdy spolu s listy nachově naběhlá. Lodyžní

listy střídavé, až 16(–22) cm dl. a až 7(–11) cm šir., kracovitě peřenodílné, s velkým trojúhelníkovitým koncovým úkrojkem a postranními úkrojky nazpět směřujícími, všechny úkrojky hrubě zubaté, listy tenké, lysé, jen na rubu na tlustších žilkách ojedinelé krátké chlupy, i žláznaté, na líci tmavě zelené, na rubu světle zelené, nejdolejší listy dl. řapíkaté, střední a horní srdčitou bázi poloobjímavé. Pětikvěté úbory v bohaté rozkladitě latě, stopky úborů oblé, lysé; zákrov úzce válcovitý, 7–9 mm dl., za plodu hvězdovitě rozložený, 3 vnější zákrovní listy velmi krátké, nestejně velké, 5 vnitřních výrazně delších zákrovních listů stejně dlouhých, tupých, zelených, nachově naběhlých, lysých, s úzkým blanitým lemem. Květy jazykovité, oboupohlavné; kalich přeměněn v kratičce pérovité štětky, 5–6 mm dl.;

*) Zpracoval B. Slavík

Tab. 86: 1 *Mycelis muralis*, 1a – úbor, 1b – nažka. – 2 *Prenanthes purpurea*, 2a – báze lodyhy s oddenkem, 2b – úbor, 2c – nažka.

koruna 7–12 mm dl., bledě žlutá, korunní trubka v hor. části chlupatá, ligula 3,5–5,0 mm dl., na vrcholu s 5 zuby; 5 tyčinek nitkami srostlých s korunní trubkou až do její nejhořejší části, prašníky delší než volné části nitek, žluté; čnělka osténkatě chlupatá s dvouramennou bliznou. Nažky úzce obvejcovité, k bázi zúžené, zploštělé, 2,5–3,0 mm dl. (bez zobánku), 1 mm šir., podélně žebnaté, téměř černé, krátce zobánkaté (1 mm), s dvouřadým opadavým chmýrem z bílých paprsků, paprsky vnější řady tenké, hladké, krátké, paprsky vnitřní řady tlustší, drsné až osténkaté a až 4× delší než paprsky vnější řady. VII–VIII. Hkf.

2n = 18 (ČR: 12. Dol. Pojiz., 68. Mor. podh. Vysoč.)

Variabilita: Větší proměnlivost se projevuje především ve tvaru listů; popsána byla f. *integrifolia* (BECKHAUS) SOO, ve skutečnosti bez taxonomického významu. U rostlin na odlesněných stanovištích dochází k nachovému zbarvení prýtu v reakci na intenzitu světla, takže popsanou var. *atropurpurea* GLAAB lze považovat za pouhou ekomorfózu.

Ekologie a cenologie: Stinné humózní lesy, křoviny, lesní světliny, paseky, lesní lemy, zarostlé vlhké skály a rokle, staré zdi, někdy i stinná a vlhká rumiště. Stinné a polostinné, spíše mírně teplejší polohy oceánického charakteru, čerstvé

až mírně vlhké půdy, bohaté živinami, zásadité až slabě kyselé. Za předpokladu, že v úboru se vyvine všech pět nažek, může rostlina stinného stanoviště vyprodukovat až 500, rostlina otevřeného stanoviště až 11 500 nažek (CLABBY et OSBORNE 1999). Diagnostický druh podsvazu *Galio-Abietenion*; kromě lesních společenstev třídy *Quercus-Fagetea* často i v lemových společenstvech svazu *Galio-Alliarion*, ve společenstvech lesních pasek třídy *Epilobietea angustifolia* a řádu *Parietalia judaicae*.

Rozšíření v ČR: Hojně až roztroušeně na celém území, vzácnější výskyt až lokální absence pouze v suchých bezlesých územích nejjižnější Moravy a Poohří. Roste od nížiny až do montánního stupně (max.: Krkonoše, Obří důl, ca 1000 m). – Mapy: SLAVÍK in Květena ČR 7:51, 2004.

Celkové rozšíření: Evropa, na sever do Skotska a j. Skandinávie (v Norsku až k 68° 30' s. š.), v j. Evropě kromě Apenin a Pyrenejí jen ojediněle, podobně ve v. Rusku. Ojedinělý výskyt v sz. Africe (Maroko, Alžírsko) a Malé Asii, poněkud hojněji na Kavkaze (absolutní výškové maximum 2300 m n. m.). Klimaticky zaujímá prostor mezi lednovou izotermou –7 °C na severu a červencovou izotermou 25 °C na jihu a s průměrnými ročními srážkami nad 500 mm. Synantropně v Severní Americe (v atlantické i pacifické oblasti) a na Novém Zélandu. – Mapy: HULTÉN NE 1986:957; MEUSEL et al. 1992:540; HULTÉN in CLABBY et OSBORNE 1999:158.

5. *Prenanthes* L. – věsenka *)

Prenanthes LINNAEUS Sp. Pl. 797, 1753.

Lit.: POHORELÝ V. (1969): Příspěvek k rozšíření druhu *Prenanthes purpurea* L. (věsenka nachová) na Děčínsku. Severo-čes. Přír. 1:76–93. – ŠTEPÁN J. (1972): *Prenanthes purpurea* L. v povodí potoka Šembery východně od Prahy. Zpr. Čs. Bot. Společ. 7:123–126. – SHIH C. (1987): On circumscription of the genus *Prenanthes* L. and *Notoseris* Shih – a new genus of Compositae from China. Acta Phytotax. Sin. 35:189–203. – SENNIKOV A. N. (2000): O rodach iz rodstva *Prenanthes* L. (Asteraceae). Nov. Sist. Vysš. Rast. 32:177–181. – SENNIKOV A. N. et ILLARIONOVA I. D. (2001): Morfologičeskoe i anatomiceskoe stroenie semjanok vidov roda *Prenanthes* s. l. (Asteraceae). Bot. Ž. 86:56–66.

Vytrvalé byliny s mléčnicemi v podzemních i nadzemních orgánech. Lodyhy obvykle jednotlivé, přímé nebo poněkud popínavé, větvené, olistěné. Listy střídavé, celistvé, peřenolaločné až peřosečné, dolní někdy až složené, řapíkaté až přisedlé, na bázi ouškaté až objímavé. Úbory malé až středně velké, málokvěté nebo mnohokvěté (5–35), před a během květu většinou nicí, uspořádané v latovitě větvených květenstvích; zákrov dvouřadý, úzce válcovitý, úzce zvonkovitý, zřídka vejcovitý, zákrovní listeny čárkovité až kopinaté, celokrajné, lysé nebo chlupaté až žláznatě chlupaté, vnější mnohem kratší než vnitřní; lůžko úboru ploché, lysé, bez plevek. Všechny květy oboupohlavné, s kalichem přeměněným v četné štětinky, s korunou jazykovitou, nachovou, fialovou, růžovou nebo bílou, vz. žlutavě bílou. Nažky úzce elipsoidní, k bázi zúžené, na vrcholu zřetelně nezúžené, utaté, bez zobánku, 3–5hranné, bez žebor nebo mírně žebornaté, lysé nebo kratičce přitiskle chlupaté, většinou červenavě hnědé, s 2(3)řadým, opadavým nebo neopadavým, bílým až špinavě rezavým chmýrem, s paprsky zřetelně nebo nezřetelně drsnými. – Asi 40 druhů, většinou v jv. Asii a Severní Americe. – Autogam. Alogam. Anemochor.

Poznámka: Taxonomie rodu není jednoduchá, zvl. vzhledem k snadné hybridizaci mezi jednotlivými druhy i k velké proměnlivosti hlavně ve tvaru listů. V Evropě, kde roste jediný druh, však komplikace nehrozí. Na základě znaků na nažkách a podle vyhodnocení životních forem bývají někdy od rodu *Prenanthes* oddělovány další dva rody – *Nabulus* CASS. a *Notoseris* C. SHIH, jindy (i v této Květeně) hodnocené pouze jako podrody.

*) Zpracoval B. Slavík